

Det radikale nej (og ja) til EF-pakken

Af Thomas Elbæk-Jørgensen
og Tomas Bech Madsen

DET RADIKALE VENSTRE bruger i dag tilnavnet „Danmarks internationale parti“ om sig selv, ligesom det gamle brandesianske mærke „Europæerne“ også har været i spil. Tilnavnene er ikke helt med urette. Men vi skal trods alt kun skrue tiden tilbage til 1986 for at finde en noget anden situation. I dag virker det helt unaturligt, men ved folkeafstemningen om den Europæiske Fælles Akt („EF-pakken“) i februar 1986 anbefalede Det Radikale Venstre sammen med Socialdemokratiet og venstrefløjen vælgerne at stemme Nej. Vi vil med denne artikel give vores udlægning af hvordan det kunne ske.

DANSK TILFREDSHED MED STILSTAND I EF

Fra oliekrisens begyndelse i vinteren 1973–74 og frem til omkring 1983 var EF præget af den internationale økonomiske krise. Medlemslandene led under voksende arbejdsløshed, høj inflation og politisk ustabilitet. De store visioner, som mange europæiske politikere og tænkere havde haft om udviklingen af det mellemstatsligt forankrede EF hen imod et mere forpligtende unionssamarbejde blev skubbet i baggrunden af den kortsigtede krisebekæmpelse, som alle koncentrerede kræfterne om.

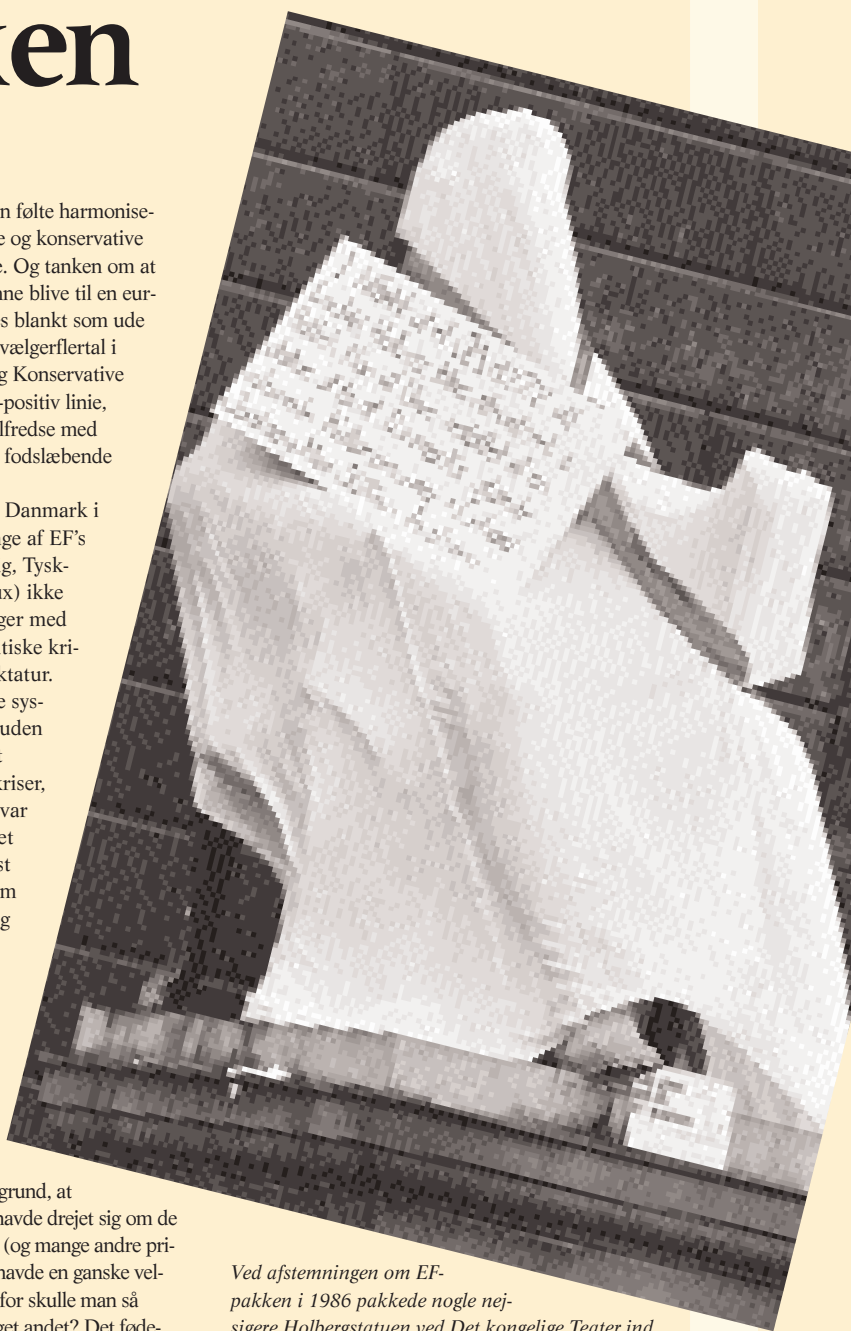
Egentlig passede den efterhånden akutte „euro-sclerose“ den socialdemokratiske regering i Danmark ganske godt. Man anså EF for at være et økonomisk samarbejde, der var nødvendig bl.a. af hensyn til den store danske landbrugs-eksport. Derimod var Ivar Nørgaard og ligesindede stærkt skeptiske over for yderligere europæisk integration, ikke mindst af hensyn til det sociale sikker-

hedssystem, som man følte harmoniserings-truet af katolske og konservative sydeuropæiske lande. Og tanken om at EF en dag skulle kunne blive til en europæisk union afvistes blankt som ude af trit med det store vælgerflertal i Danmark. Venstre og Konservative ønskede en mere EF-positiv linie, men de stillede sig tilfredse med den officielle danske fodslæbende „markedspolitik“.

Det må huskes at Danmark i modsætning til mange af EF's kernelande (Frankrig, Tyskland, Italien, Benelux) ikke havde nyere erfaringer med langvarige indrepolitiske kriser eller ligefrem diktatur. Det danske politiske system havde stort set uden problemer overlevet mellemkrigstidens kriser, og selv besættelsen var på mange måder gået forbløffende sporløst hen over landet. Kom man til danskerne og sagde: kun det internationale samarbejde i EF kan afhjælpe de problemer, I har oplevet – så måtte man fra dansk side spørge: hvilke problemer?

Det var ikke uden grund, at diskussionen i 1972 havde drejet sig om de berømte flæskepriser (og mange andre priser), for når man nu havde en ganske vel-fungerende stat, hvorfor skulle man så bytte den ud med noget andet? Det føderale perspektiv havde kun få danske tilhængere, selv i en moderat version.

fortsætter side 2...

Ved afstemningen om EF-pakken i 1986 pakkede nogle nej-sigere Holbergstatuen ved Det kongelige Teater ind. I tilfælde af et ja ville Holberg blive erstattet af de to kulturpersonligheder Erhard og Mimi Jacobsen, mente de. (Foto: Jakob Maarbjerg/Polfoto)

...fortsat fra forsiden

Samtidig var den danske venstrefløj på flere måder mere levende, ikke mindst mht. udenrigspolitisk aktivisme, end den skulle blive siden. Det pressede i nogen grad også midterpartier som Det Radikale Venstre og Socialdemokratiet.

ET STADIG

SNÆVRERE SAMARBEJDE

Fra 1985 begyndte der at blæse nye vinde over Europa. De internationale økonomiske parametre pegede pludselig i positiv retning, og snart var man ude af 10 års økonomisk krise. De nye ledere i Paris og Bonn, præsident Mitterand og forbundskansler Kohl, kunne trods store politiske forskelle finde sammen i en revitaliseret fransk-tysk akse. På møderne i Det europæiske Råd i Stuttgart i

juni 1983 og et år senere i Fontainebleau enedes stats- og regeringscheferne om en række økonomiske, politiske og institutionelle reformer, ikke mindst hvad angår indførelsen af Det Indre Marked og nye beføjelser til Europa-Parlamentet.

Det besluttedes, at der skulle afholdes en regeringskonference i december 1985. På regeringskonferencen vedtoges den af Kommissionen foreslåede Europæiske Fælles Akt – som i Danmark hurtigt døbt „EF-pakken“ – som indeholdt en række af de siden 1983 drøftede reformer samt et afsnit om et udvidet udenrigspolitisk samarbejde (EPS). Dette samarbejde havde Danmark ganske vist også deltaget i, men på mellemstatslig basis. Den danske og den britiske regering havde begge været temmelig skeptiske over for denne fornyede integrationsiver, men statsminister Schlüter og udenrigsminister Ellemann kunne dog rejse hjem til København i forventningen om, at Folketinget ville kunne godkende Danmarks tiltrædelse af EF-pakken.

DANSK UDENRIGSPOLITIK OP TIL EF-PAKKEN

Hvordan så datidens udenrigspolitik ud, set hjemmefra? På flere måder kan man sige, at forholdet til omverdenen faldt i mere adskilte „kasser“ dengang. Det var stadig den kolde krig, og i Moskva var Gorbatjov temmelig ny i sædet. Sikkerhedspolitikken lå i NATO og reelt kun der, selv om partier som Det Radikale Venstre traditionelt viste andre fora – FN, Nordisk Råd etc. – megen opmærksomhed. EU's i dag meget omtalte udenrigs- og sikkerhedspolitiske dimension var dengang kun på tegnebrættet; EF-pakken var netop første skridt mod blot at anerkende at EF overhovedet kunne have en udenrigspolitisk dimension.

Før 1982 havde de ledende partier normalt kunnet støtte udenrigspolitikken, som den nu blev ført af den til enhver tid siddende regering. Men få måneder efter Poul Schlüters tiltrædelse som statsminister i september 1982 havde Socialdemokratiet allerede udset sig udenrigspolitikken som nyt spændingsfelt. Det var begrundet i mange forhold, men også med hensyn

til at klemme Det Radikale Venstre, omtrent på denne måde: Det Radikale Venstre støtter Schlüters regeringer – men Det Radikale Venstres udenrigspolitik ligger principielt fjernt fra de borgerlige – altså kan man ved at anlægge en udenrigspolitik på linie med Det Radikale Venstres måske få partiet til at støtte en socialdemokratisk regering, eller dog i det mindste skabe besvær for de borgerlige regeringer og for Det Radikale Venstre, og det var vel altid noget! Denne mekanik fungerede i og for sig storartet, for så vidt som de borgerlige regeringers svage parlamentariske situation derved blev udstillet; men det fik ikke Det Radikale Venstre til at støtte en socialdemokratisk regering; muligvis også i erkendelse af at Socialdemokratiets udenrigspolitiske nyorientering ville holde til det øjeblik, hvor partiet på ny skulle danne regering, og ikke længere.

Som sagt var sikkerhedspolitik og EF-politik to stort set adskilte ting dengang. Alligevel var det uundgåeligt at se en vis motivparallelitet, da Socialdemokratiet mod forventning besluttede sig for et nej til EF-pakken og stillede Det Radikale Venstre i en akavet situation.

DET RADIKALE VENSTRE OG PAKKEN

Dette var altså en del af baggrunden, da den Europæiske Fælles Akt i december 1985 nåede frem til dansk politik, i form af mandatgivning i folketingets markedsudvalg før de afsluttende forhandlinger om pakken. Det Radikale Venstre gik på forhånd imod – ikke fordi partiet var imod Det Indre Marked, tværtom, men fordi EF-landenes udenrigspolitiske samarbejde søgtes traktatfæstet i Fællesakten. EF havde splittet Det Radikale Venstre i 1972, og lige siden havde partiets linie været skeptisk over for tiltag, der lugtede af unionsblod. Bl.a. havde partiet konsekvent været imod et udenrigspolitisk samarbejde inden for rammerne af EF.

Derfor var den indledende stillingtagen både i folketingsgruppe og parti også ret uproblematisk. Landsmødet vedtog i september 1985 en resolution imod en traktatfæstning af EF-landenes udenrigspolitiske samarbejde. Iflg. daværende hovedbestyrelsesmedlem Hanne Jakobsen var der i første omgang en vis uenighed i folketingsgruppen om hvorvidt det var nødvendigt med en sådan udtalelse, men der var ret bred opbakning fra landsmødet til den „EF-skeptiske“ holdning.

Når beslutningen alligevel var problematisk, skyldtes det selvfølgelig at EPS-traktatfæstelsen var kædet sammen med beslutningen om det indre marked, og at traktatfæstelse af et eksisterende samarbejde

Den radikale uenighed, som den blev udstillet i Radikal Politik 3/1986, hvor 13 tidligere MFere opfordrede til at stemme ja.

uden nogen substantielle ændringer af samarbejdet ikke var nogen overbevisende grund til at stemme nej – heller ikke selv om man skal være forsigtig med at bedømme fortidens afgørelser med nutidens målestok. Reelt må partiets beslutning formentlig også ses i et andet lys: at man på forhånd regnede med at Socialdemokratiet og regeringen ville finde ud af at skaffe flertal for sagen, og at man derfor kunne køre på frihjul. Men der var grænser for hvad socialdemokraterne, der også var splittede, ville gøre for Det Radikale Venstre.

Allerede inden de sidste forhandlinger om pakken i starten af december var der tegn på, at Socialdemokratiet sigtede på konfrontation med regeringen. Men definitivt blev det først afgjort den 14. januar 1986. Socialdemokratiets plan var temmelig åbenlyst at fremtvinge et folketingsvalg. Men så let gik det som bekendt ikke: Poul Schlüter valgte den tredje og fuldstændigt uventede vej at udskrive vejledende folkeafstemning. I realiteten ikke noget dårligt smuthul for partier, der som Det Radikale Venstre var delvis splittet mellem top og bund, og Det Radikale Venstre erklærede da også straks at ville respektere afstemningsresultatet, uanset om det måtte gå imod hvad partiet selv havde tænkt sig at anbefale. Det samme gjorde i øvrigt Socialdemokratiet.

Da Det Radikale Venstre nåede frem til afstemningen i folketinget den 21. januar 1986 måtte man stå fast på sit erklærede nej, velvidende at det allerede var under udhuling, bl. a. derved at et af den ikke særligt store gruppes medlemmer, Hans Larsen-Ledet, stemte imod partiholdningen. Og det fremgik, at flere andre både nuværende og tidligere folketingsmedlemmer havde tænkt sig at gøre det samme, når man nåede frem til folkeafstemningen. Herefter udskrev statsministeren folkeafstemning.

Den radikale hovedbestyrelse mødtes kort efter statsministerens udskrivelse af folkeafstemning. Her fastholdtes modstanden mod det udenrigspolitiske samarbejde, medens der (stadig ifølge Hanne Jakobsen) var bred enighed om sætningen „Det Indre Marked har ikke begrundet et Nej til EF-pakken“.

VALGKAMP

Så begyndte valgkampen. Både Socialdemokratiet og Det Radikale Venstre var altså stærkt splittede i forhold til beslutningen om at sige Nej til EF-pakken. Socialdemokratiet forsøgte at føre en aktiv nej-kampagne, men handicappedes alvorligt af manglende støtte fra store dele af fagbevægelsen og adskillige kendte socialdemokra-

ters offentlige tilkendegivelser af at de ville stemme ja. Problemerne sås også hos Det Radikale Venstre, hvor man kørte en mærkelig low key kampagne: anbefalingen af et nej var fra flere fremtrædende radikales side halvhjertet, og i praksis kom man nærmest til at signalere, at vælgerne stod frit. Blandt de etablerede EF-modstandere blev DRV kendt som nej-kampagnens „trojanske hest“.

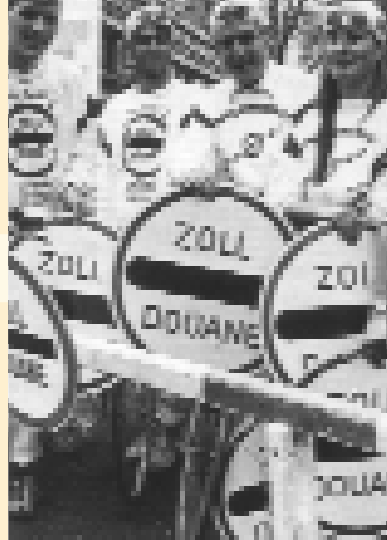
I praksis stod kampagnen mellem en sluttet borgerlig falanks og en noget tøvende socialdemokratisk-radikal. De radikale måtte tage den opmærksomhed de kunne få, især i tv-debatte. Spændingen frem til afstemningsdatoen den 27. februar kom i stigende grad til at dreje sig om, hvorvidt Socialdemokratiet og i mindre omfang Det Radikale Venstre kunne holde deres vælgere sammen om deres standpunkter.

Langt hen ad vejen prægede det radikale, at man for en sjælden gangs skyld var blevet fanget på det forkerte ben. Det Auker-Bjerregaardske kup i januar mod den mere EF-positive Anker Jørgensen havde væltet den radikale strategi. Under valgkampen hæmmedes det radikale Nej som sagt yderligere af, at en række af partiets tidligere topfigurer som f.eks. Hilmar Baunsgaard og Karl Skytte anbefalede vælgerne at stemme ja.

Det samlede resultat blev 56,2 % ja og 43,8 % nej – efter 1972-resultatet den klare afstemningsmargin i EF's favør ved nogen afstemning om det emne. Socialdemokratiets vælgere havde alt i alt holdt godt sammen om partiet, idet næsten 80 % af de deltagende socialdemokrater ifølge meningsmålinger havde stemt nej.

I det perspektiv var det radikale resultat ganske enkelt ynkeligt. Efterfølgende analyser viste, at i hele perioden fra starten af januar til afstemningen den 27. februar havde rundt regnet 80 % af partiets vælgere konsekvent været tilhængere af pakken – en holdning de altså holdt fast i da de stod i stemmeboksen. Det har sandsynligvis også spillet ind, at en del radikale vælgere opfattede afstemningens tema som „Ja eller Nej til Danmarks medlemskab af EF“, dvs at de ikke så på EF-pakken isoleret. Men det var en voldsom desavouering af en officiel partilinie, som dog ikke blev så stærkt bemærket dengang.

Summa summarum var, at Firkloverregeringen, der havde satset med udskrivelsen af folkeafstemningen var blevet markant styrket. Det Radikale Venstre (og flere andre partier) kunne tage danskerne klare tilslutning til EF-samarbejdet ad notam. Mange meningsmålinger havde siden 1973 vist et Nej-flertal til spørgsmålet om Dan-

Den Europæiske Fælles Akt, som blev vedtaget ved folkeafstemningen i 1986, handlede bl.a. om at afskaffe alle toldgrænser. Her en demonstration for fællesakten.

marks medlemskab af EF, men nu, da bordet fangede, så var der alligevel tilslutning til EF.

OG HVAD SÅ?

Hele forløbet rejser i hvert fald to spørgsmål. Det første er, hvilke politiske konsekvenser det hele fik. Det andet er, om det efterfølgende set var en „forkert“ beslutning af den radikale folketingsgruppe og af partiets organer at anbefale et nej til EF-Pakken, for så vidt som det nu med rimelighed lader sig gøre at vurdere det bagefter?

Til det første spørgsmål må man sige, at udover at bane vej for Danmarks tiltrædelse af EF-pakken fik afstemningen lidt mere langsigtede konsekvenser. Det var den eneste gang, hvor det alternative folketingsflertal rent faktisk fik et enkelt politisk tema efterprøvet hos vælgerne – selv om temaet altså ikke var sikkerhedspolitik, men EF-politik. Og det faldt altså. Forløbet måtte, i hvert fald i Det Radikale Venstre, fungere som lidt af en eye-opener, der pegede på at sondringen mellem indenrigs- og udenrigspolitik ikke i længden kunne opretholdes så skarpt. Og i 1988 fik vi da også KVR-regeringsdeltagelsen.

Til det andet spørgsmål er vores svar, at der er jo ikke noget galt ved at man som parti har en holdning, som efterfølgende viser sig at være ude af takt med vælgerne. Sådan noget sker principielt ofte i et sundt demokrati, vistnok også for Det Radikale Venstre. Der er heller ikke noget galt i at denne holdning bliver så markant nedstemt blandt ens egne vælgere, som tilfældet rent faktisk viste sig at være den 27. februar 1986, selv om det selvfølgelig kan virke en smule komisk. Problematisk bliver det vel først for et parti, hvis dets kadrer og aktivister slet ikke er villige til at lade sig påvirke af de stemninger og strømninger, der findes ude blandt partiets vælgere.

Forfatterne takker Niels Helveg Petersen og Hanne Jakobsen, der begge har stillet oplysninger om forløbet 1985-86 til rådighed for denne artikel.

Et liv med politik og

Det kan godt være svært at lave aftaler med en dame, der er 91 år. Hvis hun er så foretagsom som Lilly Helveg Petersen, går det ikke med den første den bedste dato, men det lykkedes, og den 13. og 19. februar 2003 sad jeg i hendes stue med en kop kaffe og en lille båndoptager. Udenfor er det vintervejr, lidt tåget og frostfyldt. Indenfor bliver både Det Radikale Venstres og to aktive menneskers liv rullet op.

I Troense på Tåsinge fik skibsfører Lolk og hans hustru i 1911 deres første af seks børn, Lilly. Hendes første erindring er fra augustdagene i 1914, da verdenskrigen er brudt ud.

Lilly Helveg Petersen

LILLY HELVEG PETERSEN (LHP): Ja, jeg kan datofæste det. Ved krigens udbrud i august 1914 var min far i St. Petersborg på vej til Danmark, men han skulle videre. Min mor og jeg var rejst til København for at møde min far. Vi gik ud ad Langelinie for at se om vi kunne se fars skib. Det kunne vi ikke. Og så så jeg op på mor og hun havde tårer i øjnene, men heldigvis mødte vi ham senere den samme dag.

Søren Bald (SB): *Sejlede din far videre under krigen?*

LHP: Ja, indtil 1916. Han havde meldt sig ind i Det Radikale Venstre i 1908. Det har nok været, mens han gik på styrmandsskole. To onkler var medlemmer af sognerådet. Den ene for Venstre, den anden for Det Radikale Venstre.

Min bedstefar var møller i Bregninge Mølle og i en periode medlem af sognerådet for Venstre. Det har været i 1880'erne. Under hånden fik min bedstefar at vide, at han skulle stemme på baronen på Valdemar Slot eller en af hans venner, men det ville han ikke. Og der var ikke hemmelig afstemning, så man vidste, hvad folk stemte. Det meste af hans virksomhed bestod i at male korn fra slottet. De tog det væk fra ham! Min bedstefar blev næsten ruineret, og jeg sagde engang, at det kom der megen god radikalisme ud af! Min anden bedstefar var en mindre landmand, der som bijob slagtede og kørte rundt og solgte kødet. Da han kom ned til skovrideren efter valget, blev der sagt: Du skal ikke komme mere! Da vi fik den hemmelige afstemning, var det en stor sejr for demokratiet!

De første politiske bemærkninger, jeg husker, har været lige efter krigen. Rode – den radikale indenrigsminister – havde indført maksimal-priser på korn. Og det var bønderne gale over. De ville have verdensmarkedspriser. Og jeg husker, at min Venstre-onkel sagde, at det aldrig skulle komme dertil, at vi skulle have mere end verdensmarkedsprisen for vores korn. Der var fødevareremangel overalt i verden, så Danmark eksporterede til høje priser. Det var gullasch-baronernes tid. På et tidspunkt under krigen kunne vi ikke engang få kartofler på Tåsinge. Alt var jo rationeret. Kartoflerne slap op. Det var en gru med de stuvede kålrabi.

SB: *Hvorfor blev skibsførerens datter lærer?*

LHP: Fordi det var billigst! Jeg kunne nemlig bo hjemme. Men først skulle jeg være ung pige i huset i 3 år. Man gjorde jo det, som ens forældre sagde. Man skulle bestille noget først, så kunne man læse bagefter! Jeg blev glad for at være lærer. Det passede mig sådan set godt nok.

SB: *Hvornår begyndte du at gå til politiske møder?*

LHP: Allerede da jeg var 11–12 år, hørte jeg doktor Munch – det kaldte vi ham altid – tale på Svendborg Højskolehjem. Engang var jeg til vælgermøde med min meget Venstre-venlige faster, hvor vi hørte Munch. Da han havde talt, klappede jeg. „Lad være med at klappe“, sagde hun. „Det ser dumt ud, når et barn sidder og klapper“. Folk siger, at Munch var godtroende, men det passer overhovedet ikke. Jeg hørte ham sidst i 20'erne og først i 30'erne oprulle frygtelige scenarier med tyskerne. Han forudså, at det let kunne gå galt, men også at så længe der ikke skete noget, havde man lov at håbe.

POLITIK I 30'ERNE

SB: *Synes du, at der er forskelle mellem Det Radikale Venstres medlemmer i 30'erne og i dag?*

LHP: Ja, der er forskelle. De mennesker, jeg mødte i Det Radikale Venstre i 30'erne, brændte for sagen. Der var me-

skole

gen ildhu. I dag er folk mere reflekterende og overvejende, men dengang havde vi folk, som var virkeligt „ildsprudende bjerge“!

Naboskabet til Hitler-tyskland lå som en dyne over os. Jeg husker, at da Kristen og jeg blev gift (1936), rejste vi til Göteborg og videre til København og ned til Radikal Ungdoms sommerhus i Karlslunde (10 km nord for Køge). Der var de første flygtninge. På Radikal Ungdoms sommerlejr var der nogle, der læste op af en beretning fra en koncentrationslejr, så vi var ikke spor i tvivl om, hvad det var.

Kristen var politisk aktiv allerede før besættelsen. Han var kandidat i Kerteminde-kredsen – opstillet mod Christmas Møller i 1939. Og han fortsatte med at være radikal folketingskandidat ved mange valg og mange steder, indtil han blev valgt i det gamle Svendborg Amt i 1964. I 1939 var Kristen meget anti-militaristisk, så Christmas Møller sagde, at fra nu af ville han ikke høre den unge kandidat sige sådan og sådan. Der tog han meget fejl. Kristen blev ved!

BESÆTTELSEN – EN TID HVOR MEGET VAR UNDERFORSTÅET
LHP: Vi skulle i gang med at bygge hus, og mureren var begyndt lige før den 9. april. Vi var i tvivl. Ville vi blive afskedit som lærere. Det vidste vi ikke. Da vi hørte de tyske fly, åbnede jeg vinduet og hørte folk på gaden sige, at tyskerne var gået i land i Nyborg. På vej til skolen så jeg de tyske løbesedler med „Oprop“ flagre ned. Jeg har stadig en af dem. Men vi fortsatte alligevel vores daglige arbejde, for hvad skulle man ellers gøre?

Der sker jo en frygtelig historieforsknings om den tid. Jo yngre forskerne bliver, jo længere væk er de fra den virkelighed, som vi oplevede. Man siger, at danskerne var tyskvenlige, Det passer ikke! Vi vidste da godt, at det regeringen sagde eller gjorde, var noget, de var nødt til. Det underforståede har ingen skriftlige kilder. Det dobbeltspil kommer ikke frem i historikernes bøger. Regeringen gjorde det så godt, de kunne for at redde os ud af suppedasen. Der var ting, som man absolut ikke syntes om. Vi var alle i en frygtelig klemme. En af de ting, der gjorde stort indtryk på mig, var da man internerede kommunisterne i Horserød.

Lilly Helveg Petersen i færd med sit arbejde som overlærer på Emdrup Skole i 1962.

Det var jo så meget imod dansk sædvane. De blev interneret på grund af deres overbevisning. Men det kunne jo ikke nytte hele tiden at være bekymret. Vi skulle igennem det. Vi havde et ganske godt sammenhold med de mennesker, vi kendte. Vi havde det ikke morsomt i det daglige, men vi kunne slappe af sammen. En havde sparet noget kaffe sammen og en havde måske en flaske af et eller andet.

KARRIEREN STARTEDE SENT
LHP: Da krigen var omme, var der et vældigt behov for at komme ud i verden, men man kunne ikke få nogen valuta. I England var der en organisation, der kaldte sig World Friendship Federation, som Kristen blev generalsekretær for. Vi rejste fra Odense, fik orlov fra vores stillinger og flyttede til Gentofte. Og så var Kristen beskæftiget med udveksling af skoleelever frem til 1953. Man fik gratis logi hos dem, man besøgte; senere kom de og boede hos os. Man kunne ikke få valuta, så derfor var dette bytteri den eneste mulighed for at komme ud. Mens Kristen var generalsekretær, var jeg så lærer i København.

Efterhånden som valuta-problemerne blev løst, blev der mindre behov for den slags udvekslinger. Og derfor søgte Kristen tilbage til skolen og blev skoleinspek-

tør i Nykøbing Sjælland. Til gengæld var han med i FN-forbundet sammen med den radikale højesteretsdommer Jesper Simonsen (1881-1957). Mens Kristen var generalsekretær i WFF, var han og Jesper og en sekretær på besøg hos den tjekkiske udenrigsminister, Jan Masaryk. De var i Prag i dagene op til Prag-kuppet (februar 1948). Det var i de dage, omvæltningen brød ud. Flyafgange blev aflyst, så de måtte blive dernede i 4–5 dage. Der så de, hvordan kontorchefer kom sjoskende med deres mapper og gik med i „demonstrationerne“. De turde ikke andet. I virkeligheden havde Jesper en invitation med til Masaryk om at komme til Skandinavien og holde foredrag, så han kunne komme ud af Tjekkioslovakiet. Det nåede han ikke. Og kort tid efter døde han ved et fald fra et vindue – eller han blev skubbet ud.

Vi blev ikke længe i Nykøbing Sjælland, for Kristen blev ansat i Undervisningsministeriet – blandt andet med ansvaret for arbejdet med „Den blå betænkning“. Jeg tror ikke, at han forestillede sig, at han ville blive undervisningsminister, men ved hans 50 års fødselsdag (i 1959) sagde Jørgen Jørgensen (radikal undervisningsminister 1957–1961) til ham „Der skal jo også nogen til at efterfølge mig på den plads“, men det er også det eneste der

fortsætter side 6...

...fortsat fra side 5

blev sagt til ham, inden han i 1961 efterfulgte Jørgen Jørgensen. Sådan noget beror jo også nogle gange på tilfældigheder, fordi man er på det rigtige sted på det rigtige tidspunkt.

„8. KLASSE FOR VOKSNE“
GJORDE EN FORSKEL!

SB: *Hvor tror du, at du som lærer har gjort en forskel?*

LHP: Min force som lærer var, at jeg var socialt indstillet og derfor først og fremmest underviste pigerne i den eksamensfrie mellemskole. Jeg var vagtsom overfor, at alle skulle have muligheder. Så er der

selvfølgelig det, jeg startede, og som senere blev til VUC. Som formand for „Kvindekommisionens Uddannelsesudvalg“ kunne jeg se, at det store problem var de mange, der var gået ud af 7. klasse og som ikke havde fået en erhvervsuddannelse. På det tidspunkt var 2/3 af alle voksne kvinder uden erhvervsuddannelse. Der kunne man gøre noget. Så ved hjælp af Frit Oplysningsforbund lavede jeg en annonce, hvor der stod: „8. klasse for voksne“. Der kom ca. 20 på Nansensgades Skole.

Mange sagde, at de ville blive den dumme i klassen! Nej, sagde jeg, det kan ikke nytte noget, for det er der flere, der har sagt, og det kan I ikke blive alle sammen. De syntes, at de var sat bagud. De kunne ikke komme videre. Men det var på det tidspunkt, hvor det ikke var tilladt at give kompetencegivende undervisning i fritidsundervisningen. Vi fik en tilladelse til, at de kunne gå op i folkeskolens afgangsprøver. Så de sad sammen med skolebørnene og skrev diktater og sådan noget. Det har været midt i 60'erne. Der var der en 10–12 stykker, der gennemførte.

Kvinderne var faktisk ganske gode til dansk. Det var jo dem, der læste aviser, som havde set annoncen „8. klasse for voksne“. De havde aldrig beskæftiget sig med regning. De andre oplysningsforbund blev interesseret, så vi lavede en bredere basis, et oplysningsforbundenes forberedelseskursus. Det har udviklet sig enormt. Det gjorde en forskel.

RADIKAL BORGMESTER

1970–1978

SB: *Du gjorde karriere i Københavns radikale vælgerforening både som formand og senere som borgmester?*

LHP: Ja, det var fuldstændig tilfældigt. Jeg havde ikke gjort mig særligt bemærket, men vælgerforeningen havde fået en formand, der ved selve generalforsamlingen holdt en noget uheldig tale. Det fik Peter Veistrup (1902–1986) til at spørge mig: Kunne du ikke tænke dig at blive formand? Det har været i 1968 eller 1969. Der havde været megen ballade. Senere kom jeg helt uforvarende med til byrådsvalget i 1970 og blev medlem af Borgerrepræsentationen. Den nye radikale borgmester døde kort

tid efter, og pludselig var jeg sporvognsborgmester fra 1970 til 1978.

Jeg var meget i tvivl. Dengang stod jeg nemlig midt i et fantastisk spændende arbejde med at lave voksenundervisning. Jeg var en novice med kun tre måneder bag mig i Borgerrepræsentationen, for jeg havde været optaget af skolearbejdet med de voksne kvinder i „8. klasse for voksne“.

SB: *Hvad sagde Kristen til dit karriere-spring?*

LHP: På en eller anden måde var han stolt over det. Den første dag jeg skulle på Rådhuset, bankede han på min dør og kom ind med bakke med morgenmad! Det har han aldrig gjort før eller siden!

SB: *Hvor gjorde du en forskel i det politiske? Nedlagde du sporvognene?*

LHP: Det var besluttet, før jeg kom til, men folk tror, at det var mig. Men det var fornuftigt. Sporvogne dur ikke i forbindelse med anden trafik. De var dyre. Og de var ikke særlig gode til at bremse! Det sagde man bare ikke højt. Min indsats i København var meget præget af udbygningen af fjernvarmen. I de år var der mange penge til særlige energi-projekter. Min direktør og jeg sad nede i ministeriet dagen efter der var bevilget penge, og vi fik temmelig mange statsmidler, så vi fik udbygget de københavnske fjernvarmeanlæg.

En anden ting er, at jeg som den første fik rejst en debat om Københavns havn i 1975 i en kronik. Der var ingen, der roste den. Der var en SF'er, der sagde, at han nok var enig med mig. Det var den eneste positive respons, jeg fik!

SB: *Ros eller påskønnelse er en sjældenhed i politik, men hvad foreslog du?*

LHP: Havnearealerne skulle udnyttes til boliger og rekreative områder. Der er 45 kilometer havneareal. Jeg havde set gode bygninger f.eks. i Canada med terrasser a la Farum Midtpunkt ned til vandet. Det ville have været fremragende. Jeg havde set renoverede havnearealer i USA, hvor det var lykkedes at skabe noget nyt og godt. Jeg var klar over, at der var mulighe-

Udpluk af Lilly Helveg Petersens beretning til Frit Oplysningsforbunds jubilæumsskrift 1977 om indførelsen af 9. og 10. klasses prøver for voksne. Øverst ses slutningen af et første afslag fra undervisningsminister K. B. Andersen.

der, men der var så mange forhindringer til for at det kunne lade sig gøre på det tidspunkt – bl.a. selskabet Københavns Havn.

BAUNSGAARD-REGERINGEN MED DEN UNGE RADIKALE ORDFØRER
SB: *Der er sket meget i dit og Kristens politiske liv. Hvad var det mest specielle?*

LHP: Det var sikkert valget i 1968, hvor vi fik så mange stemmer. Vi boede dengang i Skindergade, og da klokken var ti, halv elleve, gik vi ned på Christiansborg. Vi kunne jo høre på radioen, at der var noget særligt i gang. Og da vi kommer ind i det radikale gruppeværelse, så siger min søster Tonny, som var gift med Helge Larsen (folketingsmedlem 1956–1964 og minister 1968-1971): „Sæt dig ned, for det her oplever du aldrig mere!“ Vi sad der til klokken halv tolv, så kommer Hilmar og siger: Vi går! Jeg kan ikke huske, hvor mange der gik med. Og så gik vi hjem i Skindergade, og det var faktisk der, hvor man lavede begyndelsen til VKR-regeringen, så Hilmar må have fået et hint fra Poul Sørensen (konservativ leder). Næste morgen ringede Hilmar igen til Kristen og spurgte: „Vil du være undervisningsminister?“ Nej, sagde han. „Det vil jeg ikke, for der kan ikke skaffes alle de penge, jeg vil bruge“. Så blev han kulturminister. Karl Skytte var ikke enig med Hilmar. Han ville slet ikke have en VKR-regering. Han blev beroliget ved at blive formand for Folketinget.

SB: *Niels blev politisk ordfører i 1968 som 29-årig, men som jeg husker det, så skulle du have sagt til ham, at det måske ikke var kloget af ham at blive ordfører så tidligt?*

LHP: Ja, måske, men han klarede det jo ganske pænt, og han var jo på en mærkelig måde tidligt modnet. Det var også, fordi vi altid havde talt om politik, og han havde spurgt. Han var født op med politik og havde lyttet ivrigt til, hvad der blev sagt. Han havde fået politiske erfaringer gratis.

SB: *Kristen blev også minister for nedrustning?*

Som borgmester gennemførte Lilly Helveg Petersen beslutningen om at afskaffe sporvogne i København. Her er en af de gamle sporvogne, som ellers kan ses på Skjoldenæsholm Sporvognsmuseum, udstillet på Rådhuspladsen i 2001. (Foto: Morten Langkilde/Polfoto)

LHP: Ja. Og så blev vi aflyttet. Kristen skulle jo godkendes til at modtage klassificerede dokumenter. Jeg kunne høre, at der var rum på, når vi tog telefonen. Det var helt tydeligt. Apparaterne var ikke så gode dengang. Det stod på en 2–3 måneder. Kristen afviste det. Det kunne ikke passe, sagde han. Jeg er sikker på, at det var rigtigt.

Dette interview kom ikke rundt om Efterretningstjenesten, men ud til Radikal Histories læsere. Den samlede samtale varede et par timer, og der er foretaget en redigering og forkortelse, som Lilly Helveg Petersen har set og accepteret.

REDAKTION: Henning Nielsen (ansv.), Thomas Elbæk-Jørgensen, Harald Westergaard Andersen og Tomas Bech Madsen.
LAYOUT: Helle Bøye Christensen
TRYK: Skive Folkeblad (8.000 eks.pl.)

Radikal Historie udgives af Det Radikale Venstre som tillæg til Radikal Politik. Idéer og kommentarer til næste udgave af Radikal Historie sendes til: Henning Nielsen, Parkvej 67, 5492 Vissenbjerg, e-mail: parkvej@post8.tele.dk

Koldings radikale i 100 år

8

Sundhedsplejerske Ida Jørgensen, der repræsenterede de radikale i Kolding byråd, er en af de ildsjæle, der portrætteres i bogen om de radikales historie i Kolding.

SOM BEKENDT FYLDER Det Radikale Venstre 100 år i 2005. Flere steder i landet har lokalforeninger for længst fejret 100 årsjubilæer, således f.eks. København i 1983 og Odense i 1992, fordi man her ved splittelsen af Venstre i 1905 havde radikalt flertal i den eksisterende Venstreforening og derfor så at sige kunne overtage den og føre den ind i det nydannede landsforbund.

Men mange steder i landet var det først i årene efter 1905, at der blev dannet radikale foreninger. I Kolding skete det allerede i 1905, og her har man tyvstartet på jubilæet og fået K. E. Reddersen til i en fremstilling på 128 sider at fortælle den lokale historie. Forfatteren har selv været aktiv i foreningen, bl.a. som byrådsmedlem fra 1970 til 1982, hvor han bl.a. tog initiativet til Trapholtmuseet.

Titlen er „Op mod en hundredårsdag“, og på omslaget fremhæves ordene OP MOD EN. Det er næppe tilfældigt, for forfatteren anlægger det syn i fremstillingen, at de radikale i Kolding i de snart hundrede år har befundet sig i en kampsituation. Det gjaldt f.eks. kampen for at komme i byrådet, og når det lykkedes, var den enlige radikale oftest i opposition til byrådsflertallet.

FREMSTILLINGEN ER i øvrigt kronologisk, baseret især på de eksisterende partiprotokoller, og dertil kommer et appendiks om det lokale partiblade, Venstrebladet for det sydlige Jylland, som udkom fra 1906. Der er mange gode illustrationer, og til sidst i bogen findes enkelte biografier, en liste over foreningens formænd og en oversigt over Koldings byrådsvalg i de 100 år. Vinklen er den lokale, med vægt på byrådsarbejdet, men heller ikke de interne magtkampe og skærmydsler er forbigået. Derimod er der ikke særlig meget om forholdet til det landspolitiske og til landsorganisationen, og bogen vil derfor uden tvivl være af størst interesse for personer med tilknytning til Kolding.

Flere sjove ting fra protokollerne kommer med, f.eks. at det i starten kostede 25 øre at komme for sent til møderne. Et af de skarpe hjørner i den lokale partihistorie må i øvrigt have været 1954, hvor en af heltene i fremstillingen, skolesundhedsplejerske Ida Jørgensen (1910–1994), var tungen på vægtskålen, da der skulle vælges borgmester. Helt uhornt undlod hun at stemme, således at der måtte trækkes

lod. Det kunne have været spændende at høre lidt mere om, hvorvidt der virkelig var fuld opbakning i foreningen til denne linie, eller om ikke nogen har ment, at der kunne fås radikal indflydelse ved at indgå aftale med en af fløjene. En belysning af dilemmaet mellem det kompromisløse og det kompromissøgende er et punkt, der kunne række ud over det lokale.

DET KUNNE OGSÅ have været interessant at få mere at vide om byens og kredsens forhold til resten af amtet. F.eks. nævnes det, at da kredsen i 1966 fik valgt sin folketingskandidat Jens Bilgrav-Nielsen til folketinget, skete det med tre stemmers flertal foran Vejlekedens kandidat.

Forfatteren lægger i øvrigt ikke skjul på sine egne personlige holdninger, herunder at han var imod EF og imod Baunsgaard, selv om han kom i byrådet 1970 netop på grund af det vælgeropsving, der kom efter 1968. Der havde ellers ikke været nogen i byrådet siden 1962. K. E. Reddersen var også udmeldt af partiet fra 1988 til 1997, fortæller det. Netop i 1997 lykkedes det igen foreningen at komme ind i byrådet, efter igen at have været ude siden 1986.

Selv om bogen først er udkommet i 2002, er det tredobbelte valg i november 2001 mærkeligt nok ikke kommet med, men her lykkedes det at bevare mandatet både i byråd og i folketing.

Dette punkt, kampen for at forblive i eller igen komme ind i byrådet, er noget, de radikale mange andre steder i landet vil kunne nikke genkendende til, ligesom også de organisatoriske genvendigheder og det ofte slidsomme arbejde uden øjeblikkelige resultater. Det er klart værdifuldt at få belyst også lokale foreningers historie, og med denne bog er en af de mellemstore jyske provinsbyer dækket ind.

Henning Nielsen

K. E. Reddersen: Op mod en hundredårsdag. Historien om Det Radikale Venstre i Kolding samt om Venstrebladet for det sydlige Jylland. Udgivet af Koldingkredsens Radikale Venstre, 2002. 128 sider.

Bogen kan købes ved henvendelse til Kirsten Larsen, tlf. 75 53 70 70, e-mail: kl@ko.ivu.dk – pris kr. 148,00.